O‘ZBEK VA INGLIZ FRAZEMALARINI TARJIMA QILISHDA OBRAZ VA NUTQIY TA’SIRNING MUVOFIQLIGI

Abdullayeva Sevara Xazratbek qizi
Andijon davlat universiteti doktoranti
sevkhazratbekovna@gmail.com
ORCID https://orcid.org/0009-0003-9060-750X

DOI: ***https://doi.org/10.5281/zenodo.24080148***

Annotatsiya*. Tezisda o‘zbek va ingliz tillaridagi frazemalarga tarjima muqobili tanlashda obraz, baholash ma’nosi va nutq uslubining ahamiyati tahlil qilinadi. Mubolag‘a, sirning oshkor bo‘lishi va murosa vaziyatlarini ifodalovchi birliklar asosida frazeologik muqobil hamda izohli tarjimaning qo‘llanish sharoitlari yoritiladi.*

Kalit so‘zlar*: frazema, frazeologik muqobil, izohli tarjima, madaniy obraz, baholash ma’nosi, nutq uslubi.*

Abstract. *The thesis analyzes the importance of imagery, evaluative meaning, and speech style in selecting translation equivalents for phraseological units in Uzbek and English. Based on expressions conveying exaggeration, the revelation of secrets, and situations of compromise, it examines the conditions under which phraseological equivalents and descriptive translation can be applied.*

Keywords: *phraseological unit, phraseological equivalent, descriptive translation, cultural image, evaluative meaning, speech style.*

Аннотация. *В тезисе анализируется значение образности, оценочной семантики и речевого стиля при выборе переводческих эквивалентов фразеологизмов в узбекском и английском языках. На основе единиц, выражающих преувеличение, раскрытие тайны и ситуации достижения компромисса, рассматриваются условия применения фразеологического эквивалента и описательного перевода.*

Ключевые слова: *фразеологизм, фразеологический эквивалент, описательный перевод, культурный образ, оценочная семантика, речевой стиль.*

Kirish

Frazema tarjimasida voqeaning mazmuni bilan birga so‘zlovchining unga munosabati ham ifodalanadi. Biror holatni mubolag‘a deb baholash, sirning oshkor bo‘lganidan ranjish yoki tomonlarni murosaga chaqirish turli tillarda turlicha obrazlar vositasida berilishi mumkin. Bunday birliklarga muqobil tanlash uchun frazema qanday vaziyatni anglatishini, kimning munosabatini ifodalashini va qaysi uslubda ishlatilganini aniqlash zarur. Tezisning maqsadi turli tarjima yechimlari qaysi sharoitda nutqiy ta’sirni saqlashini namunalar asosida tushuntirishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi

Tahlil uchun make a mountain out of a molehill, let the cat out of the bag va meet someone halfway frazemalari tanlandi. Ularning o‘zbek tilidagi ehtimoliy muqobillari tuzilgan namunaviy gaplarda qiyoslandi. Qiyosda ko‘chma ma’noning saqlanishi, obrazning o‘zgarishi hamda

© Qo‘qon davlat universiteti | O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasi
© “Smart Quill Publishing” nashriyoti | www.smartquillpublishing.uz

tarjimaning suhbat yoki rasmiy matn uslubiga mosligi hisobga olindi. O‘zbek frazeologiyasining leksikografik tavsifi [1] va inglizcha birliklarning Cambridge Dictionary lug‘atidagi izohlari [2, 3] tahlil uchun tayanch bo‘ldi.

Natijalar va muhokama

Make a mountain out of a molehill frazemasi kichik masalani ortiqcha bo‘rttirishni bildiradi [2]. O‘zbek tilidagi pashshadan fil yasamoq birligi shu mazmundagi tanqidiy bahoni ifodalaydi. Don’t make a mountain out of a molehill jumlasi suhbatda «Pashshadan fil yasama» shaklida tabiiy eshitiladi. Inglizcha ibora kichik tuproq uyumi bilan tog‘ni, o‘zbekcha ibora esa pashsha bilan filni qarama-qarshi qo‘yadi. Har ikki obrazda hajm tafovuti bo‘rttirish ma’nosini yuzaga chiqaradi.

Mazkur muqobilning uslubiy mosligi suhbat ishtirokchilari o‘rtasidagi munosabatga ham bog‘liq. Yaqin kishilar suhbatida «Pashshadan fil yasama» hazil yoki yengil e’tiroz sifatida yangrashi mumkin. Rasmiy yig‘ilish bayonida «Masalaning ko‘lami ortiqcha bo‘rttirildi» shakli fikrni betarafroq ifodalaydi. Birinchi variant suhbatdoshga bevosita murojaatni saqlaydi. Ikkinchi variant e’tiborni masalaning qanday baholanganiga qaratadi.

Let the cat out of the bag iborasida sirning oshkor bo‘lishi mushukning xaltadan chiqishi obrazi orqali ifodalanadi [3]. She let the cat out of the bag about the surprise party jumlasini «U syurpriz ziyofat haqidagi sirni aytib qo‘ydi» deb tarjima qilish mumkin. «Aytib qo‘ydi» shakli gapning beixtiyor aytilganini anglatishi mumkin. Agar kontekst sir ataylab ochilganini ko‘rsatsa, «sirni oshkor qildi» shakli mos keladi. Harakatning qasddan yoki beixtiyor sodir bo‘lgani haqidagi ma’no atrofdagi gaplardan aniqlanadi.

Sirni oshkor qilish haqidagi vaziyatda tarjima personajga beriladigan bahoni ham o‘zgartirishi mumkin. «Og‘zidan chiqib ketdi» shakli tasodifiylikni ancha kuchli ifodalaydi. «Hammaga aytib berdi» esa xabar kimlarga yetkazilganini ta’kidlaydi. Agar matnda kim eshitgani yoki gapning tasodifan aytilgani aniqlashtirilmagan bo‘lsa, «sirni ochib qo‘ydi» kabi umumiyroq muqobil mazkur tafsilotlarni ochiq qoldiradi.

Meet someone halfway iborasi tomonlardan biri kelishuv uchun yon berishga tayyorligini ifodalaydi. Masalan, ish muddatini muhokama qilayotgan ikki hamkor suhbatida We are willing to meet you halfway jumlasi «Kelishuvga erishish uchun yon berishga tayyormiz» shaklida beriladi. Agar oldingi gaplarda har ikki tomon ham talabini yumshatishi nazarda tutilgan bo‘lsa, «O‘zaro yon berib, kelishishga tayyormiz» muqobili mos keladi. Inglizcha iboradagi yo‘lning yarmida uchrashish obrazi o‘zbekcha tarjimada murosaga olib boradigan amaliy harakat orqali ifodalanadi.

Uch misol tarjima qarorlarining farqli asoslarini ko‘rsatadi. Mubolag‘a haqidagi birlikda o‘zbekcha obraz tanqidiy ohangni saqlashi mumkin. Sirning oshkor bo‘lishida fe’l tanlovi harakatning xususiyatini aniqlashtiradi. Murosa ifodasida kelishuv uchun kim yon berishi kontekstga qarab ifodalanadi. Ushbu tafovutlarni hisobga olish tarjimonning asl matnda aytilmagan niyatni yoki munosabatni tarjimaga qo‘shib yuborish ehtimolini kamaytiradi.

Xulosa

Frazemaga mos tarjima tanlashda ko‘chma ma’no, so‘zlovchi munosabati va nutq uslubi birgalikda baholanadi. Boshqa obrazga tayangan frazeologik muqobil matnning hissiy va baholovchi

© Qo‘qon davlat universiteti | O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasi
© “Smart Quill Publishing” nashriyoti | www.smartquillpublishing.uz

ta’sirini saqlashi mumkin. Izohli tarjima esa sirning qanday oshkor bo‘lgani yoki kelishuv uchun kim yon berayotgani kabi ma’nolarni kontekst asosida ifodalashga yordam beradi. Keltirilgan misollar tarjima yechimini alohida ibora bilan birga butun nutqiy vaziyatga tayangan holda tanlash zarurligini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rahmatullayev Sh., Mahmudov N., Xolmanova Z., O‘razova I., Rixsiyeva K. O‘zbek tili frazeologik lug‘ati. – 2022. – https://book.iiau.uz/books/ozbek-tili-frazeologik-lugati-19113

2. Cambridge Dictionary. Make a mountain out of a molehill. – https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/make-a-mountain-out-of-a-molehill

3. Cambridge Dictionary. Let the cat out of the bag. – https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/let-the-cat-out-of-the-bag

© Qo‘qon davlat universiteti | O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasi
© “Smart Quill Publishing” nashriyoti | www.smartquillpublishing.uz